

Olin sotalapsi

Pirkko Karvonen

Pirkko Karvonen on tekstiilitaiteilija, tutkija ja elokuvantekijä. Hänen taidettaan löytyy Albertan Taidesäätiön kokoelmista, Kanadasta, Japanista ja Yhdysvalloista.

Asiasanat: Sotalapset, Ruotsi, Suomi, talvisota, jatkosota.

Osallistuin kesäkuussa 2012 Suomen Siirtolaimuseon Tuki ry:n ja Ulkosuomalaiskulttuurien Seura ry:n Tellervo Lahden järjestämälle bussimatkalle Norjan Finnmarkin itäosiin. Olin kerran kirjoittanut artikkelin (Finnfactor in Norwegian Weaving) Amerikan Norjalaiseen lehteen mikä käsitteli suomalaisten siirtolaisten käsityötaidon vaikutusta Finnmarkissa. Artikkelini perustui kirjallisiin tutkimuksiin, joten halusin nähdä ja kokea itse suomalaisen käsityötaidon Finnmarkissa. Tietenkin löysin aineistoa museoista ja itse kankaankutojilta, mutta paluumatkalta huomioin, että matkalla olikin toinen tarkoitus.

Minä, joka olen Kanadasta, keskustelin virolaisen emeritusprofessorin Ott Kurssin kanssa. Hän kertoi minulle, että matkalla on toinenkin sotalapsi. Ollessamme lähtöpuhissa otin asian puheeksi Aulis Kjallin kanssa, joka oli Seinäjoelta. Aulis kysyi minulta ”Missäpäin Ruotsia olit?”

Vastasin ”Skånessa”. ”Niin minäkin”, oli Aulikin vastaus. Hän kysyi: ”Missäpäin Skånea?” ”Maaseudulla lähellä Kristianstadia”, oli vastaukseni. John Aulis lisäsi ”Ihanko totta, siellähän minäkin”. Juttelumme jatkui ”Millä paikkakunnalla tarkemmin ottaen?” Oli yllättävää, että kummatkin kävimme koulua Tranessa ja olimme jopa samalla luokalla. Olin tietoinen, että luokallamme oli Kotkasta Raili niminen tyttö, mutta en tiennyt, että oli muitakin suomalaisia. Minä, joka olin jo päässyt Forssassa kolmannelle luokalle, jouduin ensimmäiselle luokalle, mutta sain osallistua käsitöihin kolmasluokkalaisten kanssa.

Anna-Liisa Kirsikka kertoi minulle, että lähdin junalla Forssasta 1944 Anita ja Aarna Österlundin kanssa. Mielessäni on muisto, että lensin lentokoneella muistaen, miltä talot ja joet näyttivät ilmast. Muistan yöpymisen kerrossängyissä. Pienet lapset itkivät ja minä, joka olin perheemme ainoa lapsi, halailin heitä. Ei näkynyt aikuisia missään. Kerroin tästä Marja Vuorelmalle vuosia myöhemmin vieraillessani Suomessa. Marja valaisi tietoani kertomalla, että hän oli 17-vuotiaana yksi näistä vastaanottajista Tukholmassa ja lisäsi, että Suomella ei ollut lentokoneita lastensiirtoa varten. (Marja vei minut myöhemmin tutustumaan Tukholmaan.)¹

Tukholman jälkeen meidät majoitettiin jonnekin sairaalaan, missä olimme kaksi viikkoa. Täällä lääkäri tarkisti meidät. Majoituin kahden tytön kanssa samaan huoneeseen. Valitsin paikan lämpöpatterin vierestä, sillä halusin pysyä lämpimänä. Lämpötilani oli muutaman asteen normaalia korkeampi, joten minut pidettiin sängyssä päivät ja yöt. Tästä johtuu, että harhailin käytävissä öisin ja niin tekivät muutkin. Lämpöpatterin vieressä oleva sänkyni oli kauempana toisista, joten ehdin viimeksi paikalleni ja sain piiskaa. Muistan myös yhden tytön, joka erotettiin meistä eri huoneeseen, sillä hänellä oli keuhkotauti. Kun kävimme ulkona leikkimässä, niin vilkuttimme hänelle ikkunan läpi.

Seuraavaksi muistan, että matkustin linja-autolla, joka pysähtyi maalaistalon eteen. Vastaanottaja oli täti, jota myöhemmin kutsuin nimeltä tant An-

¹Itse asiassa lapsia siirrettiin myös lentokoneilla (toimitus).

na. Olin saapunut Etelä-Ruotsiin Skåneen, osoite oli Brod, Ovesholm. Tant Annan lisäksi perheeseen kuului hänen veljensä Nils, mormor (isoäiti) ja kaksi renkiä. Jonkin aikaa saapumiseni jälkeen tant Anna vei minut tapaamaan Herlissonin naapuriperhettä, jolla oli myöskin sotalapsi nimeltään Raili, jonka kanssa en koskaan puhunut Suomea. Tant Anna ei ainoastaan etsinyt minulle leikkikavereita, mutta hänellä oli toinenkin tarkoitus – hän halusi lainata nukan minulle. En muista, että minulla olisi ollut nukkea Suomessa. Kuitenkin leikin nukella ja tant Anna ja minä usein teimme yhdessä vaatteita nukelle. Muutenkin tant Anna ja fabror Nils järjestivät tilaisuuksia minua varten. Yksi näistä oli ostosmatkat joko Kristianstadiin, josta ostettiin käsityötarpeita ja vaatekangasta tai Tollarp, mistä ostettiin kenkiä ja missä otettiin potrettivalokuvat syntymäpäivinä ja käytiin karamellistoksilla. Muistan ensimmäiset kenkäostokset. Kengät, mitkä ostettiin, olivat liian lyhyet ja puristivat, mutta pelkäsin, etten saa uusia kenkiä niin nyökkäsin, että ne sopivat.

Huomasin suuren eron maalaistalossa Suomeen verrattuna. Ruotsissa miehet tekivät kaikki työt navetassa. Oli toinenkin ero. Alkoholia käytettiin juhlassa, mutta en koskaan nähnyt juopuneita.

Suomessa me asuimme kahdessa huoneessa, täällä oli iso talo saleineen ja hienoine huonekaluineen. Autoin tant Annaa siivoamaan renkien asuntoa ja siinä huomasin, että heillä oli paljon vaatimattomat huonekalut ja petivaatteet kuin meillä. Otin osaa puutarhatöihin. Halusin haravoida käytäviä puutarhassa. Ruotsin puutarhat olivat kuin puistojä. Minulla oli ihana lapsuus Ruotsissa. Jäljestäpäin ajatellen tuntuu kuin kaikki asiat olisi järjestetty minua varten: kyläilyt sukulaisperheissä, matkat merenrannalle Åhusiin taksikyödyillä, muuten kuljettiin hevoskyydyillä, ja yöpyminen sukulaistyttöjen luona.

Kävin koulua noin viiden kilometrin päästä meiltä Tranessa. Koulussa ei kiinnitetty mitään huomiota siihen, että en puhunut ruotsin kieltä. Koulunkäynti oli hauskaa. Kuitenkin minua vaivasi koulussa, kun opettaja antoi hyvin yksinkertaisen käsityön tehtäväksi rengin työlle; meillä muilla oli paljon vaikeampia tehtäviä. Opin ruotsin kielen kahdessa kuukaudessa. Seuraavana vuotena muutimme Traneen toiseen maalaistaloon, minkä oli aikaisemmin omistanut perheen muu jäsen. Täällä mormor kuoli. Muistan, kun pappi tuli illalla käymään. Yöllä mi-

nut muutettiin toiseen huoneeseen. Mormor lepäsi kädet ristissä rinnanpäällä. Kuolema oli kaunista. Hain ”snodroppar” puutarhasta ja laitoin ne hänen käsiinsä. Viikonlopulla sukulaiset kerääntyivät saliin suuren pöydän ympärille ja jokainen kerrallaan valitsi itselleen kristalliesineitä, joita oli pidetty aikaisemmin koristeena eri huonekalujen päällä.

1946 kesällä sain kirjeen asianajajalta, jossa selitettiin, että vanhempani olivat eronneet. Olin 12-vuotias. Ymmärsin, että minut oli määrätty isälteni. Suomenkieli oli kokonaan hävinnyt. Muistan saaneeni enemmän kirjeenvaihtoa isältäni kuin äidiltäni. Tant Anna kerran sanoi, että kirjoita isällesi ja ilmoita, että ei lähettäisi enää kirjoja, kun et osaa niitä lukea. Lähtö oli vaikea. Mielelläni olisin jäänyt Ruotsiin. Olin menossa tuntemattomaan. Saavuin syksyllä laivalla Kotkan satamaan, missä isä oli vastassa. En muista mistä ja mihin olin matkustamassa. Isä vei kasvatusvanhempiansa kotiin. Hän oli kaksi vuotta asti asunut äitinsä veljen perheessä Kymminlinnassa. Jonkin päivän päästä menimme bussilla Pyhtäälle, missä ruotsia taitava henkilö toimi tulkkina. Isä jätti minut Pyhtäälle. Asuin maalla hänen ystävänsä Impin ja tämän kuusivuotiaan tyttären sekä Impin vanhempien ja veljien kanssa.

Muutaman kuukauden kuluttua Impi ja isä avioituivat ja me muutimme Elimäelle. Minulla oli vaikeaa koulussa. Kesti kaksi kuukautta ennen kuin opin suomen kielen. Opettajat olivat ilkeitä ja minua kiusattiin koulussa. Kun kerroin tästä isälle, niin hän otti rohkaisuryypyt ja meni kouluun puhumaan rehtorille. Seuraavana aamuna aamurukouksessa rehtori käsitteli asiaa. Tunsin, kuinka kaikki silmät kääntyivät minua kohti. Oli kauheaa. En koskaan elämässäni kertonut isälle ongelmistani. Oli myöskin vaikeaa äitipuoleni kanssa. Hän sanoi minulle, ”jos tuot mitään vaikeuksia isäsi ja minun välille lähdet pois”. Ajattelin, että minulla oli äiti jossakin, joka rakasti minua, mutta hän ei koskaan ottanut yhteyttä minuun. Muutimme usein. Isälläni oli alkoholi-ongelma. Vasta aikuisena ymmärsin sen.

Pyysin kerran anteeksi ystävilteni isäni käytöstä ja he sanoivat, että heidänkin isät käyttäytyivät samalla tavalla. Useat sodassa olleet miehet olivat painajaisten keskellä ja vasta nyt on alettu ymmärtämään heitä.

1951 isäni sai kirjeen sisareltaan kutsuen meidät Kanadaan. Olin silloin 16-vuotias ja juuri pääs-

synt Kotkan Yhteiskoulun viidennelle luokalle. En halunnut muuttaa. Koulu sujui hyvin ja oli läheisiä ystäviä. Saavuimme syksyllä Edmontoniin, Albertan provinssiin. Tätini oli ostanut meille matkaliput. Ihmettelin, kun maaseudulla suomalaisilla maanviljelijöillä ei ollut vielä sähköjä. Yhdessä kodissa, missä vierailimme, oli maalattia. Ihmiset asuivat vaatimattomasti. Isäni varoitti meitä: ”muistakaa työt, tästä ei kirjoiteta Suomeen”. Koulussa jouduin kymmenennelle luokalle High School:ssa. En osannut sanaakaan englantia. Olin opiskellut ruotsia ja saksaa Kotkassa. Otti kaksi vuotta ennen kuin huomasin yhtenä päivänä, että ajattelen englannin kielellä. Huomasin, kuinka vaikeaa vanhemmillani oli. Opin elämään äitipuoleni kanssa. Isäni ei koskaan oppinut englantia. Suomessa hän oli auton korjaaja, mutta täällä autot olivat paljon erilaisempia kuin Suomessa. Kielen kanssa oli vaikeutta: viikonloput menivät juodessa, lopulta hän joutui pois töistä ja sairasteli kotona ja vihdoinkin kuoli syöpään vähän yli 60-vuotiaana. Pari vuotta myöhemmin äiti sairastui syöpään ja sairasteli kotona. Hän ei saanut leskeneläystä eikä mitään rahallista apua. Sairaus kummallakin tuli työpaikan kautta.

Olin 37-vuotias kun tulin Suomeen ensi kertaa. Mieheni vanhemmat olivat käyneet Suomessa ja löytäneet äitini. Otin häneen yhteyttä ja sovimme tapaamisesta määrättyinä päivinä. Odotin päivää innolla, jolloin voin halata äitiäni, enhän ollut nähnyt häntä sen jälkeen, kun olin yhdeksänvuotias. Mieheni serkku vei meidät osoitteeseen Forssassa. Soitin ovikelloa ja esitin itseni. Nainen ovella katsoi minua ja sanoi: ”olen pettynyt sinuun, et ole kaunis”. Olin vailla puhetta ja ihokarvat nousivat pystyyn, tuli vilu. Kysyin, koska voisimme tulla kylään. ”Huomen aamulla kello yhdeksän, olen menossa lomalle” oli vastaus. Emme koskaan päässeet samal-

le aaltopituudelle. Joka kerta, kun kävin Suomessa, olin kohtelias ja kävin kylässä. Kerran kysyin: ”Miksi lähetit minut Ruotsiin? Miksi et koskaan ottanut yhteyttä minuun?” Vastaukset olivat: ”Halusit mennä” ja ”Niin oli parempi”. Näin, kuinka hyvä hän oli adoptoidulle pojalleen. Heti Ruotsiin menoni jälkeen äitini oli mennyt avioliittoon pomonsa kanssa ja muistan, että pomo kävi meillä kylässä. He laittoivat lehteen ilmoituksen, että halusivat adoptoida poikalapsen. Olinko minä väärää sukupuolta? Mitä joku oli tehnyt tälle naiselle, joka ei omaa lastaan rakastanut? Koska olin isäni näköinen, vaikuttiko se hänen hyväksymiseensä? Minullakin oli lapsia ja lupasin itselleni, etten koskaan hylkäisi heitä.

Olen pystynyt antamaan äidilleni anteeksi. Olihan minulla äitipuoli, joka kannusti minua ja kun tarvitsin rahaa kangaspuiden oston, niin hän lainasi ne minulle. Ehkä ”Lumikki ja 7 kääpiötä” kertomus pahasta äitipuolesta on monelle ollut liian voimakas kertomus: äitipuoletkin voivat olla hyviä. Miehelleni ja minulle syntyi 4 lasta ja kun olin kotiäiti, joka kutoi kangaspuilla päivisin, niin ajattelin, että kyllä tässä yksi lapsi lisää sopisi meille. Edmontonin sanomalehdessä oli pyyntö ottaa hoitoon lapsia, jotka olivat sekoitus eri ”roduista” ja joita kukaan ei halunnut adoptoida. Ehdotin miehelleni, että halusin yhdistää meidän perheeseen yhden näistä lapsista sillä tunsin, että olin velkaa jollekin siitä hyvästä, mitä sain Ruotsissa. Keskustelimme asiasta, mutta mieheni esitti, että adoptoisimme lapsen emmekä vain ottaisi hoitoon maksusta. Kesti vuoden ennen kuin 10 kuukauden vanha poika, jonka isä oli Kanadan intiaani ja äiti irlantilaista perua, yhtyi meidän perheeseen. Hän on nyt yli 40-vuotias ja on monta kertaa kiittänyt meitä, että olemme hänen vanhempansa.

”Kerran se vain kirpaisee”

Arkistonhoitaja Jarno Heinilä luovuttamassa vertaan ensimmäistä kertaa. Siitä se lähtee.

Kaikki mukaan tärkeään toimintaan!

Kuva: Ismo Söderling (149 verenluovutusta).

